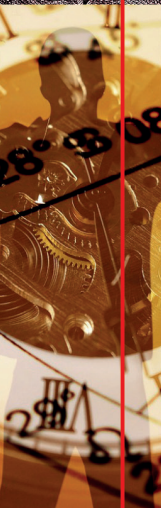

KNIHY ZÁHAD

JITKA LENKOVÁ

Největší věštcí všech dob a jejich proroctví

Copyright © Jitka Lenková, 2024

Copyright © ALPRESS, s. r. o.

Všechna práva vyhrazena.

Žádnou část knihy není dovoleno užít
nebo jakýmkoli způsobem reprodukovat bez písemného
souhlasu držitele práv, s výjimkou krátkých citací
nebo odkazů, které tvoří součást kritického hodnocení.

Copyright © Jitka Lenková, 2024

Redakční úprava Hermína Vojtěchovská

Grafická úprava obálky Tomáš Řízek

Vydalo nakladatelství Alpress, s. r. o., Frýdek-Místek,

2024

shop@alpress.cz

Vydání první

ISBN 978-80-7695-383-3

„Jezte, pijte, jak se patří,
kamarádi, drazí bratři –
bude konec světa,
po pohárech veta!“
(středověký popěvek)

Úvod

Lidé od pradávna toužili vědět, co je čeká v budoucnosti, a vidět za hranice reality. Ne všichni však k tomu měli potřebné předpoklady. V pravěku, a v některých oblastech dodnes, to bývalo hlavním úkolem šamanů. Ve změněném stavu vědomí nahlíželi do budoucnosti a na vzdálená místa a rozmlouvali s mrtvými, s bohy, s duchy a s dalšími bytostmi, které tam potkali. Na základě toho věštili, kde se třeba nalézá stádo lovné zvěře, nějaká ztracená věc, jak léčit toho či onoho nemocného a vůbec všechno, co chtěli lidé z jeho kmene vědět, a jiným způsobem se to dozvědět nemohli.

Nevíme, do jaké míry byli (a jsou) šamani úspěšní. Z minulosti se nám žádné záznamy nedochovaly a v současnosti je velmi obtížné jejich činnost zkoumat na odborné bázi. Svědectví lidí, kteří se na šamany s úspěchem obrátili, jsou velmi subjektivní. Čímž nemyslím nevěrohodná, ale objektivně neprokazatelná.

Hlavní je ale jiná věc. Všichni věštcí, kteří vyslovili nějaká prococtví, tak učinili ve změněném stavu mysli, do něhož se dostávali různými způsoby. Někdy stačilo i jen to, že daný věštec byl slepý, protože se věřilo, že kvůli ztrátě zraku v tomto světě nabyl dar vidění ve světech úplně jiných, včetně těch budoucích. I když, bohužel, byly takové věštby často nesrozumitelné, nejasné a umožňující i dvojí, někdy protichůdný výklad.

To se nezměnilo dodnes. Zájem o proroctví stále trvá, tím spíš, když nastávají časy spíše nelehké. Starým věštbám zároveň také můžeme dnes porozumět novým způsobem.

Kriticky bychom měli přijímat proroctví novodobých vizionářů, i s ohledem na to, že pod „osvědčeným“ jménem se mohou skrývat různé podvrhy a plagiáty. A zapomenout nesmíme ani na předpovědi často předávané z generace na generaci lidovou tradicí, jejichž autoři zůstali v anonymitě.

Do jaké míry jim budete věřit, případně jak ještě jinak si je vyložíte, ponechávám na vás, čtenářích. Zachovejte si však při tom jasnou mysl a chladný rozum a mějte na paměti, že některé, zcela jasné předpovědi se nesplnily, a jiné mohly být dodatečně upraveny tak, aby více odpovídaly tomu, co se skutečně stalo.

Stín tajemství tu ovšem nadále zůstává. A spolu s ním i otázka – opravdu mohou lidé, třeba v nějakém druhu transu, vidět do budoucnosti? Uvidíme.

1. Proroctví kněžny Libuše

Kde jinde bychom měli s pátráním po prastarých proroctvích začít než v naší mýtické minulosti? Bájnou kněžnu známe především z beletristického podání Starých pověstí českých Aloise Jiráska, nejstarším pramenem, který o ní hovoří, je pak latinsky psaná Kronika česká, známá běžně jako Kosmova kronika, kde je uváděna jako Lubossa.

Libuše mohla být i Keltka

K osobnosti tohoto kronikáře je třeba uvést, že se jedná o skutečně existující, historicky potvrzenou osobu. Za dobu jeho narození se považuje přibližně rok 1045, což je odvozeno z údajů, které Kosmas sám o sobě v kronice uvedl. V tomto případě vycházíme z jeho poznámky z roku 1125, že je osmdesátníkem (octogenario). Spolu s knížetem Břetislavem I. se Kosmas zúčastnil jeho výpravy pro ostatky sv. Vojtěcha do Hvězdna, dlouho studoval v Praze i v zahraničí. Do Čech se vrátil kolem roku 1090 a stal se členem pražské kapituly (sboru kanovníků, tj. kněží příslušejících k jednomu chrámu).

Kroniku začal Kosmas sepisovat pravděpodobně v roce 1119 a psal ji až do své smrti v roce 1125. Poznámky k ní zřejmě shromažďoval již delší dobu předtím. Pokud jde o postavu kněžny Libuše, neuvádí, od koho ani kde se o ní dozvěděl, nebo jakého byla původu. Podle pověsti sice

předpokládáme, že byla Češka, ale nutně to pravda být nemusí. Nebyla totiž potomkem praotce Čecha, ale dcerou knížete Kroka, který nastoupil na jeho místo ne jako Čechův syn, ale na základě toho, že si ho Čechové vybrali. A neuvádí se ani to, zda si vybrali někoho ze středu vlastního (českého) kmene, anebo odněkud „ze sousedství“.

Zarážející ovšem je, že po Krokově smrti se vlády ujala, a to zřejmě bez problémů, jeho dcera. Kosmas dokonce píše, že se tak stalo poté, co byl její otec Krok usmrcen. Nevíme, za jakých okolností k tomu došlo, ale je možné, že je zde popsán keltský zvyk, kdy byl panovník, který pozbyl svých sil, zabit, aby na jeho místo mohl nastoupit nový vládce. Někteří badatelé podle tohoto usuzují, že Libuše a okruh pověstí k ní se vztahujících se netýkal Čechů, ale Keltů.

K tomu lze ještě poznamenat, že oproti např. středověké společnosti bylo postavení žen u Keltů rovnoprávnější a Keltům mohly ženy i vládnout. Takovou historicky doloženou keltskou královnou byla třeba Boudica, která v roce 59 nebo 60 po smrti svého manžela, krále Prasatuga, převzala vládu nad keltskými kmeny v dnešním Norfolku a Suffolku a podnítila je k povstání proti Římu. To bylo potlačeno a královna spáchala sebevraždu. Zajímavý je důvod tohoto povstání. Bylo jím, že Římané nerespektovali královu závět, v níž Prasatug odkázal vládu svým dcerám – čili se zde objevuje tentýž motiv jako u Libuše. Proč místo dcer vládla jejich matka, se neuvádí, snad pro jejich nedospělost anebo že hájila jejich práva. Neuvádí se ani, kolik dcer Boudica měla.

Těžko říct, zda Kosmas Boudicein příběh znal, ale můžeme, vzhledem k jeho rozsáhlým studiím, předpokládat, že ano a že ho jen trochu upravil. Například tím, že uvádí, že Libuše měla dvě sestry. Přisoudil jí rovněž šťastnější osud, než jaký měla Boudica. O svou vládu přišla Libuše tak, že se vlastně dobrovolně rozhodla najít si muže a vládu mu předat,

když příslušníci jejího kmene vyjádřili nespokojenost nad tím, že mají poslouchat ženu a hrubě ji urazili.

Pokud jde o popis kněžny Libuše a jejích věšteckých schopností, Kosmas píše:

„Byla mezi ženami přímo jedinečnou ženou, v úvaze prozřetelná, v řeči rázná, tělem cudná, v mravech ušlechtilá, nikomu nezadala v rozhodování při lidu, ke každému byla vlídná, ba spíše líbezná, ženského pohlaví ozdoba a sláva, dávajíc rozkazy prozřetelně, jako by byla mužem. Ale poněvadž nikdo není úplně blažen, žena tak znamenitá i chvályhodná -- ach nešťastného osudu lidského! -- byla prorokyně.“

To bylo také důvodem, proč si ji její kmen vybral za soudce (což poněkud splývá s pojmem vládkyně): „... lidu pravdivě předpovídala mnoho budoucích věcí...“

Dvě zlaté olivy

Potvrzením jejích věšteckých schopností bylo i to, jak „jasnovidně“ vyslala své posly do Stadic za Přemyslem, ale skutečně zásadní proroctví vyslovila až za jeho vlády. Jak píše Kosmas:

V době těchto prvních počátků práv jednoho dne řečená paní, jsouc věštím duchem nadšena, před svým mužem Přemyslem a v přítomnosti starších lidu takto věštila:

„Spatřuji hrad, který pověstí nebes se dotkne, ve hvozdě leží místo – je vzdáleno ode vsi této na třicet honů a mez mu určují vltavské vlny. Toto místo na severní straně pevně chrání hlubokým údolím potok Brusnice, na jižním však boku široká hora velmi skalnatá, která se od skal [latinsky petrae] nazývá Petřín, převyšuje okolí. Hora toho místa se zkrucuje na

Socha kněžny Libuše v Karlově
ulici v Praze

způsob delfína, mořského vepře, směrem až k řečené řece. Až přijdete, naleznete člověka, an uprostřed lesa teše práh domu. A protože se u nízkého prahu i velcí pánové sklánějí, podle této příhody hrad, ježž vystavíte, nazvete Prahou. V tomto hradě někdy v budoucnosti vzejdou dvě zlaté olivy, jež svými vrcholy proniknou až do sedmého nebe a po všem světě budou zářiti svými divy a zázraky. Budou je obětmi a dary ctíti a jim se klaněti všechna pokolení země české a ostatní

národové. Jedna z nich bude slouti Větší sláva [Václav, latinsky Maior Gloria], druhá Voje útěcha [Vojtěch, latinsky Exercitus Consolatio].“

(zdroj www.stel.asu.cas.cz)

Pokud se do tohoto proroctví začteme pozorněji, uvidíme logickou nesrovnalost v místě, kde je zmíněn onen práh. Jak se může někdo sklánět u nízkého prahu? Ale co když zde splývá práh s trámem tvořícím překlad nade dveřmi? Pokud je nízko nad zemí, tak se člověk musí opravdu sehnout, aby pod ním prošel.

Jestli se „hrad“ Praha svou pověstí opravdu dotkne nebes, těžko říct. Pokud je tím, že se dotkne nebes, míněno, že tak veliká bude jeho pověst či známost, zatím naši Prahu množství měst předčilo.

Pozoruhodné je však také pokračování Libušina proroctví. Mluví se v něm o tom, že z Prahy vzejdou svatý Václav (cca 907–929/935) a svatý Vojtěch (956–997) a jsou zde přirovnáni k zlatým olivám (olivovníkům). Proč Kosmas zvolil zrovna tyto v Čechách exotické stromy, těžko říct. Snad tím chtěl zdůraznit neobyčejnost oněch dvou mužů. V tomto případě má proroctví pravdu, výjimeční muži to jistě byli. Možná se však Kosmas jen chtěl blýsknout svými znalostmi a pěknými metaforami. Podobně také přirovnává vrch, na němž stojí Pražský hrad, k delfinovi, pro nás rovněž cizokrajnému.

Zajímavý je také obrat, že tyto „zlaté olivy“ dorostou až do sedmého nebe. Kosmas v souladu s křesťanskou, židovskou i islámskou tradicí věří, že neexistuje jen jedno nebe, ale že nebeských říší je sedm a můžeme si je představit jako sousedné kruhy nebo sféry, v jejichž středu se nachází Země. Sedmé nebe je tím nejvyšším, kam se dostanou jen ti nejvyvolenější. Přebývají v něm Bůh, cherubíni, serafíni, nenarozené děti a někteří svatí. V Čechách se v Kosmově kronice tento výraz objevuje vůbec poprvé. Zjistit, zda se sv. Václav a sv. Vojtěch opravdu dostali až do sedmého nebe a zda toto proroctví mělo pravdu, leží, pochopitelně, mimo naše pozemské možnosti.

Pekelný věšteký duch

Pokud jde o způsob, jakým Libuše věštila, Kosmas se omezuje na konstatování, že byla „věštekým duchem nadšena“ a že její vhled do budoucnosti skončil, když „pekelný věšteký duch prchl z božího tvora“ (tedy z Libuše). Zda mohla Libuše sama nějak ovlivnit, kdy ji nadchne věšteký duch, Kosmas nepíše. Výše uvedené proroctví je také jediné konkrétní Libušino proroctví. Do jaké míry jde jen

o Kosmovu fabulaci, nebo zda je nějaká věštkyně, alespoň částečně, skutečně někdy někde vyřkla, či snad jde o parafrázi výroku z nějakého jiného, dnes zjevně neznámého zdroje, těžko říct.

Libuše v Dalimilově kronice

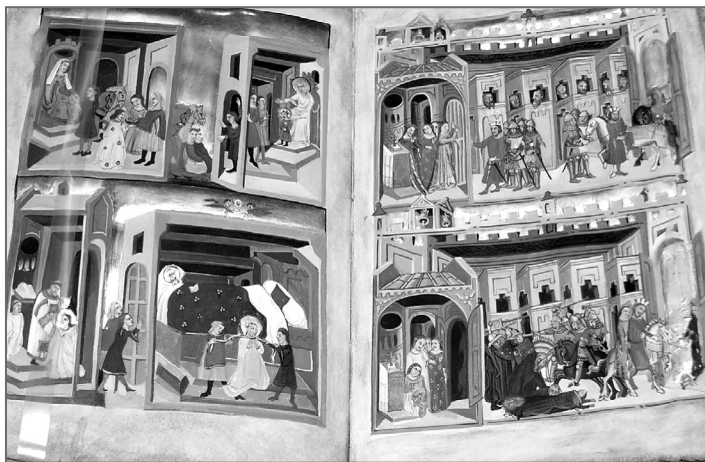
Dalimilova kronika (přesněji Kronika tak řečeného Dalimila) je další základní pramen týkající se českých prorocství. Jde o nejstarší česky psanou veršovanou kroniku považovanou za jedno ze stěžejních děl českého písemnictví. Pochází z počátku 14. století, její záznamy končí rokem 1314 a s dodatky připsanými zřejmě nějakou další osobou pokračuje až do roku 1325. Již v době svého vzniku byla velmi populární i pro své silné vlastenecké ladění a hojně opisovaná.

I když má kronika přízvisko „Dalimilova“, ve skutečnosti zůstává její autor anonymní a nevíme, kdo to byl. Lze jen dovodit, že šlo o vysoce vzdělanou osobu, šlechtice nebo kněze. Úplně vyloučit, i když nejspíš jen čistě teoreticky, nemůžeme ani to, že tuto kroniku mohla napsat i žena, např. vysoce urozená abatyše některého kláštera. Zajímavé je, že události autor nejen zaznamenává, ale hodnotí je stejně jako jejich protagonisty. Oceňuje např. české panovníky, kteří se stavěli negativně k německému živlu, o kterém, především o německých měšťanech, naopak hovoří s despektem. Můžeme tedy předpokládat i možnost, že autor kroniky byl české národnosti.

Snaha ztotožnit autora s některou známou historickou osobností vedla v období baroka českého katolického duchovního, dějepisce a spisovatele Tomáše Pešinu z Čechorodu (1629–1680) k myšlence, že by jím mohl být boleslavský kanovník Dalimil Meziříčský, k čemuž se později přiklonil i jezuitský kněz a český literát Bohuslav

Balbín (1621–1688). Dalimil Meziříčský je nicméně zmíněn jen v jediném prameni, a tím je značně nevěrohodná Kronika česká sepsaná Václavem Hájkem z Libočan (?–1553).

Pokud jde o zdroje, z nichž autor Kroniky tak řečeného Dalimila čerpal, uvádí on sám výslovně jen sedm kronik, a to boleslavskou, pražskou, břevnovskou, opatovickou, vyšehradskou, moravskou a německou. Jenže zatímco tehdy to zřejmě bylo označení dostatečné a každý věděl, o které kroniky se jedná, my dnes jen předpokládáme, že pražská a břevnovská kronika byly Kosmovy kroniky, opatovickou kronikou by mohly být tzv. Anály hradišsko-opatovické. Vyšehradskou kronikou pak anály vedené u vyšehradského kostela, eventuálně také Jarlochova kronika sepsaná milevským opatem Jarlochem (něm. Gerlach, 1165–1228). Moravskou kroniku se nepodařilo určit vůbec a německá by mohla být nějakým rytířským eposem. Autor sám si z uvedených zdrojů nejvíce cenil kroniky boleslavské. Z obsahu kroniky lze dále dovodit, že autor sepsal dosud jen ústně tradované pověsti různého druhu (kmenové, místní, erbovní) a že

Pařížský fragment Dalimilovy kroniky

znal legendu Oriente iam sole (o sv. Václavovi), Legendu aureu (o sv. Václavovi, sv. Ludmile a sv. Vojtěchovi) a možná ještě kroniku Jindřicha Heimburského a Oty Durynského.

Pokud jde o proroctví kněžky Libuše, autor tzv. Dalimilovy kroniky je zveršoval takto:

*Já jedno místo vím,
to bude po světě slovatné,
jako slunce v záři své.
Pomněte všickni slova mého,
vyjdou dvě olivy zlaté z něho:
Václav bude jméno olivě první
a Vojtěch olivě druhé.
Ty z pokolení mého
vejdou do království nebeského.
Ty to město oslaví
a již pohřbené všechnu zemi obrání.
Stavte město, to vám káži,
tu kde já vám ukáži:
u Vltavy pod Petřínem,
kde tesař dělá práh se svým synem.
Pro práh město nazvete Praha:
toho města bude veliká sláva.
Nebo jak knížata i králové,
lidé silní jako lvové,
proti prahu klanějí hlavu,
aby ji měli zdrávu –
tak proti Praze, městu mému;
neboť bude čest i chvála jemu.*

(Dalimilova kronika,
novým jazykem přeepsaná V. Flajšhansem, 1906)

O tom, že by Libuše během tohoto věštění upadla do nějak změněného stavu mysli, se autor tzv. Dalimilovy kroniky nezmiňuje.

Libuše podle Jiráska

Pojďme se nyní podívat, jak s těmito prameny naložil Alois Jirásek (1851–1930). V jeho podání zní tento příběh a věštba kněžny Libuše takto:

Líce se jí zjasnilo u svatém, náhlém nadšení, kterým i zraky jí vzplály. Posvátný strach zavanul družinou a dotkl se srdce všech. Libuše u vytržení, jako by manželá, družiny nebylo, vztáhla ruce k modravým stráním za řekou, a hledíc na les táhlého vrchu, mluvila prorockým duchem:

„Město vidím veliké, jehož sláva hvězd se bude dotýkat. Tam v lese je místo, třicet honů odtud vzdálí, Vltava řeka je obíhá. To na půlnoc ohrazuje potok Brusnice hlubokým ouvalem, na polední pak straně skalnatá hora vedle lesa Strahova. Tam když přijdete, najdete člověka prostřed lesa, an tesá práh domu. I nazvete hrad, jež postavíte, Prahou. A jakož knížata, vojvodové proti prahu klanějí hlavu, tak budou se klaněti i proti městu mému. Budeť mu čest a chvála a bude slovatno světu“.

Umlkla. Byla by více mluvila; náhle však pohasl žár nadšení, neb věští duch od ní odstoupil.

S Kosmasem se Jirásek shoduje co do způsobu, jakým Libuše věštila – vstoupil do ní věštecký duch, což popsal tak, že „bývá u vytržení, že se jí mění tvář i oči, když zahoří větším duchem, když hledí v budoucna šero a vidí, co nastati má.“.

Portrét Aloise Jiráska
od Jana Vilímka

Dále se Jirásek pokusil vypořádat s oním prahem, podobně jako tzv. Dalimil, tak, že hlava se sklání proti němu. Samozřejmě ale jen v tom případě, když je vchod do domu nižší než výška postavy vcházejícího. Snad je to třeba chápat tak, že onen muž hodlá postavit jen malý domek s nízkými vchodovými dveřmi. Druhou část proroctví Jirásek zcela vynechal. Kdybychom neměli Kosmovo podání, tedy kdyby se nedochovalo, ani bychom nevěděli, že nějaká druhá

část Libušina proroctví ještě existuje. Což je třeba brát do určité míry i jako varování, jak volně až svévolně různí autoři a prameny s proroctvími (a nejen s nimi, samozřejmě) zacházejí.

Prorokyně, kouzelnice a čarodějnice

Stejným prorockým nadáním jako Libuše byly nadány i její dvě starší sestry, Kazi a Tetka. Kosmas o nich píše:

... zmítaly jimy podobně vášně; jejich čarodějnickým uměním rovněž jako svým vlastním šálila (Libuše) lid ve všem; bylať Libuše sama, jak jsme se výše zmínili, prorokyní jako Cumská Sibylla, druhá sestra byla kouzelnicí jako Medeia z Kolchidy a třetí čarodějkou jako Kirké Aiaiská. A pokračuje dále v líčení toho, jak se tyto tři „hadačky“ uradily v noci předtím, než Libuše ráno druhého dne vyslala poselstvo s běloušem za Přemyslem.

Jirásek i v tomto případě charakteristiky obou sester přepracoval. Z Kazi učinil především léčitelku a zařikávačku:

Znala všeliké býlí a koření i jeho moc. Jím hojila různé neduhy; než i pouhým slovem krotila bolesti, zažehnávajíc je jménem mocných bohů a duchů. Svým mocným slovem a kouzlem žehnání přinutkala často i Sudičky k své vůli a vracela život tam, kde již unikal posledním dechem.

Pokud jde o Kazi. Kosmas, uvádí, že „... navedla hloupý a nerozumný lid, aby se klaněl Oreadám (horským nymfám), Dryádám (lesním nymfám) a Amadryádám (nymfám navázaným na stromy, s nimiž se rodí a umírají) a ctil je; zavedla též celou pověrečnou nauku a učila modloslužebným řádům“.

Jirásek Kosmovo sdělení o Tetce přepracoval takto: *Bojíc se bohů a běsů, zaváděla obřady k jejich poctě, učila lid se jim klanět a rozličné oběti činiti. Sama pak často vstupovala na horu Pohled nad Tetínem na západ slunce a tu k mračné modle postavené na skále pod starými duby se modlila a často tu oběť zažehovala za dne i v teskný soumrak.*

I když tedy Kazi i Tetka byly rovněž schopné věštit a „hádat“, tato jejich schopnost je u obou autorů zastíněna jejich jinou, „hlavní“ charakteristikou. Jiráskovo dílo přitom je třeba opravdu brát jen jako beletrii, a ne historický pramen.

Nejstručněji se s Libušinými sestrami vypořádal tzv. Dalimil. Podle něj:

*Potom Krok se světa se odebral,
tři moudré dcery zanechal.
Kazi, Tetku a Libuši,
o třetí mluviti se sluší.*

*Kazi seděla na Kazíně
a Tetka na Tetíně;
Libuše prorokyně byla
a všecku zemi soudila.*

(Dalimilova kronika,
novým jazykem přeepsaná V. Flajšhansem, 1906)

Kosmas, tzv. Dalimil ani Jirásek žádnou konkrétní věštbu vyslovenou Kazi nebo Tetkou neuvádějí. Příběh o Krokovi a jeho třech dcerách je možné dále chápat nejen jako starou českou pověst, ale i jako variantu pohádky začínající slovy: „Byl jednou jeden král a ten měl tři dcery...“

Libušino proroctví o sedmi kovech

Po Libušině věštbě o založení Prahy u Kosmy i „Dalimila“ následuje pověst o dívčí válce, zatímco Jirásek mezi tyto dvě pasáže vsunul ještě další Libušina proroctví, a to proroctví o sedmi kovech. Vzniklo na žádost českých vladyků, kteří se obrátili na Přemysla, nyní již Libušina manžela a svého panovníka, s prosbou, aby jim bylo zjeveno, kde se v Čechách nacházejí ložiska různých kovů, kterých se jim nedostávalo. Přemysl jim toto proroctví slíbil, ale požádal je, aby přišli až za nějaký čas, což se také stalo:

Když v určitou dobu přišli, uzřeli Přemysla, an sedí na svém stolci, a Libuši vedle něho sedící na dřevěné stolici, jež byla jejím znamením znamenána.

„Slyšte, stateční vladykové a mužové české země!“ promluvil Přemysl. „Slyšte slova své mateře; ta vás i vaše potomky těmi slovy obohatí.“

I vzhledli všichni k velebné kněžně, jež vzbuzena věštím duchem vstala a šla nádvořím a dál v kraj hradby. Šel

Přemysl vedle ní, a šli vladykové a její dívky opodál za ní, až stanula na skále vysoko nad řekou Vltavou a tu promluvila:

*„Co ukrývá se v skále, v země hloubi,
mým hlasem zjeví bohů hlas.“*

Vtom se obrátila k západu slunce, vztáhla ruce i řekla:

*„Vrch vidím Březový, v něm žíly stříbra.
Kdo hledá, najde bohatství.
I soused od západu, zván i nezván,
chtít bude kov, v němž vláda je.
Vy chraňte se, ať z darů vaší země
vám pouto sluhů neskuje.“*

Pak obrátivši se na levou stranu proti poledni, promluvila:

*„Vrch vidím Jílový, je zlata plný.
V tom síla je i divů moc.
Však síla povadne, vás mdloba zchvátí,
jak pohasne vám lásky svatý žár.“*

Opět obrátivši se na levou stranu, k východu slunce, takto věštila:

*„Tam hora tříhřbetná, v svém kryje lůně
pro věky stříbra poklady.
Že trojí hřbet však hoře, třikrát sejde
jí kov a třikrát vzejde zas.
Cizince bude lákat jako lípa,
když v květu vábí roje včel.
Jich trubci nezmohou, jen včelí práce,
jíž zlato roste ze stříbra.“*

Jak dopověděla, obrátila se zase k levé straně na půlnoc a řekla:

*„Vrch vidím Krupnatý a v jeho hloubi
olova, cínu kalný lesk.
Však při mezích je, a tu strážte mějte
vždy bedlivé na každý krok.
Kde jenom na píd' sami povolíte,
tam ztratíte vždy celý lán.“*

Když ukázala do té chvíle tajná ložiska kovů, obrátila se k vladykům a starším, naslouchajícím mlčky a dychtivě, a takto je oslovila:

*„Lesk sedmi kovů v půdě vaší svítí
a klasů zlatem žírný lán.
Váš rod tu bude žítí věky věků,
a silen bude, požehnán,
když svatou jemu bude otců země
jich krví, prací, hlaholem,
když cizím neskloněn, mrav starý uctí
a bratrem bude bratřím svým!“*

K tomu lze jen poznamenat, že zvláště slova: „Kde jenom na píd' sami povolíte, tam ztratíte vždy celý lán,“ bývají často citována v různých souvislostech i dnes. „Lesk sedmi kovů“ odkazuje zřejmě k tradičnímu alchymistickému pojetí sedmi kovů spojovaných se sedmi (dříve) známými „planetami“: zlato – Slunce, rtuť – Merkur, měď – Venuše, stříbro – Měsíc, železo – Mars, cín – Jupiter a olovo – Saturn. Libuše z nich výslovně jmenuje jen čtyři – zlato, stříbro, olovo a cín.

Nadějná zlatá kolébka

V Jiráskově pojetí se původní příběh o kněžně Libuši ale rozkošatěl ještě více. Po věštbě o sedmi kovech následuje popis způsobu, jakým se Libuše dostávala do věšteckého transu:

Často sestupovala Libuše se svého sídla dolů na patu vyše-hradské skály, do své osamělé lázně, tam, kde Vltava vymlela nejhlubší tůň. Tam kdysi, když na prahu lázně patřila v proudění vody, v tajemné její hlubiny, prozřela v budoucnost, jak ji v ten okamžik nadchl věští duch.

Šly proudy a plynuly, a s nimi se míhalo šerým jejich lůnem vidění za viděním. S proudem připlynula, s proudem odplynula, čím dále tím chmurnější, tím smutnější, až trnula mysl, až bolelo srdce.

A potom Libuše vyslovila další proroctví:

„Vidím zář požárů, temnem vod plameny šlehají. V nich dědiny, hrady, veliké stavby; a vše hyne, ach hyne! —

A v požárů záři krvavý boj – krvavé boje. A boje! Zsinalá těla, ran plná, krve. Bratr zabije bratra, a cizí šlape jim v týl! Vidím všech bídu, ponížení, pokutu zlou.“

V té chvíli zasáhl její znepokojený dívčí doprovod:

...dvě panny podaly zlatou kolébku jejího prvorozence. Svit útěchy vyjasnil Libuši zrak i líce. Políbila kolébku, pak ji potopila v bezedné hlubině, a, skloněna nad vodou, mluvila pohnutým hlasem:

Sousoší Libuše a Přemysl
od J. V. Myslbeka (1890)
na Vyšehradě

„Hluboko na dně spočívej, kolébko mého syna, až čas tě opět povolá. Nebudeš na věky v temných hlubinách, nebudeš nad vlastní noc bez konce. Vzejde zas jasný den, vzejde zas blaho mému národu. Očištěn útrapou, sílen láskou a prací vztyčí se v síle, splní své tužby a dojde zas slávy. Tehdá zas ze tmy vod vysvítíš, na světlo vyplyneš a vlastní spása, před věky souzená, spočine na tobě, jsouc ještě dítětem.“

To je tedy ten okamžik, kdy opět nastane Čechům blaho, na který máme podle Libušina proroctví čekat a který, pochopitelně, zatím ještě nenastal.

Ke způsobu věštění z hladiny vltavské tůně lze jen dodat, že podobně věští dívky svoji budoucnost v básni K. J. Erbena Štědrý den z hladiny jezera a že vodní hladina obecně nahrazuje zrcadlo nebo křišťálovou kouli, v nichž jsou jasnovidné osoby schopné rozpoznat vize budoucnosti anebo spatřit, co se děje na vzdálených místech.

2. Přemyslova proroctví

Najdeme je v té části pověsti o povolání Přemysla Oráče na knížecí stolec, kdy k budoucímu knížeti dorazí Libušino poselstvo. Kosmas je vylíčil takto:

Při té řeči se ten muž moudrý, jako by předvídal budoucnost, zastavil, otku, kterou držel v ruce, vetkl do země a pustiv voly zvolal: „Jděte tam, odkud jste přišli!“. Ti, ještě než to dořekl, z očí zmizeli a nikdy více se neobjevili. Ale líska, kterou do země vetkl, vyrazila tři velké ratolesti, a to, což jest ještě podivnější, i s listím a ořechy. A muži vidouce, co se tu děje, stáli zaraženi. On je vlídně jako hostitel pozval k snídani, vyňal z lýkové mošny plesnivý chléb a kus sýra, mošnu položil na trávnick místo stolu, na to režný ubrus a tak dále.

Zatímco svačili a vodu ze džbánu pili, dvě ratolesti nebo odnože uschly a odpadly, ale třetí velmi rostla do výše i šíře. To naplnilo hosty ještě větším podivem a bázni. A on dí: „Co se divíte? Vězte, že se z našeho rodu mnoho pánů zrodí, ale jeden pokaždé bude panovati. Ale kdyby vaše paní nebyla s tou věcí tak spěchala, nýbrž na krátký čas byla vyčkávala běhu osudů, že by nebyla pro mne tak brzy poslala, měla by vaše země tolik pánů, kolik by příroda vydala na svět knížecích synů.“

Připomeňme jen, že otka obecně je, resp. býval, nástroj, sloužící k odstraňování hlíny ze zemědělského náčiní, zde

z radlice. Mívávala kovové zakončení různého tvaru, což se té Přemyslovy asi tak úplně netýká, zřejmě šlo jen o silnější lískový prut. Jeho vyrašení je zázrakem samo o sobě, k němuž Přemysl podal vysvětlení, aniž by upadl do jakéhokoliv věšteckého transu.

Tzv. Dalimil se s touto pasáží vypořádal takto:

*Přemysl do země otku vbodl
řka: „Je mi líto, že jste tak časně přišli!
Kdybyste byli teprve od Libuše vyšli,
abych mohl tuto úlehlu zorati,
více nebylo by bývalo potřebí oráči chleba kupovati.
Ale že jste se tak ukvapili
a mně orání překazili,
může to každý slyšeti rád:
bude v zemi hojnost, ale často hlad.“*

Následuje líčení toho, jak z otky vyrašily ratolesti, v tomto případě jich bylo pět, a pět ořechů. Čtyři haluze vzápětí uschly, zůstala jen jedna, ta se ale zato „zalíbila všem“. A následuje vysvětlení, tentokrát takovéto:

*„Otká suchá je znamením
mého selského zrození.
Ale že rychle zkvetla
jak vám Libuše řekla,
můj rod ze selského stavu
dojde ke královskému řádu;
pěti prameny bude kvísti.
To budou v knize času čísti,
že ze mne bude knížectví patero.
Ale brzy zahyne čtvero;
páté vzkvete velmi krásnější a vypustí svůj plod jasně.*

*A jestliže jednou zajde
přece ten čas přijde,
že vnuk pomstí svého děda:
a jeho vrahům řekne na konec bude běda!“*

Alois Jirásek se v tomto případě přidržel spíše Kosmova podání. Popisuje, jak z otky vyrazí tři ratolesti s mladým listím a s ořechy, což Přemysl vysvětlí takto:

„Vězte, že z mého pokolení začnou mnozí panovati, ale toliko jediný pán a vladař ostane.“

Z tzv. Dalimilovy kroniky potom Jirásek přebírá podobnosti o nedooraném lánu věštícím vedle hojnosti i hlad.

Zajímavá je v tomto příběhu role železa, a to v podobě Přemyslovy železné radlice. Kosmas toto téma do svého vyprávění vůbec nezahrnul. Tzv. Dalimil vypráví, jak Přemysl vyňal z lýkové mošny ke snídani chléb a sýr (toto

Pomník Přemysla Oráče na Královském poli ve Stadicích

je u všech tří autorů stejné) a, na rozdíl od Kosmy, potraviny místo na mezi prostřel na (obrácené) radlici. Když to „páni“ z poselstva spatřili, ptali se, proč, a Přemysl odpověděl:

*„Jak vám Libuše pověděla, totéž vám povím:
Když jste na dívku nechtěli dbáti,
bude Vás můj rod železnou metlou trestati.“*

A Jirásek přichází prostřednictvím Přemysla ještě s dalším vysvětlením:

„Proto jím na železném stole, abyste věděli, že rod můj bude železný u vládě. Železo však u vážnosti mějte! Jím v čas pokoje role orejte, v čas zlý se jím proti nepříteli chraňte! Dokud Čechové budou míti takový stůl, nepřátelé své přemohou. Když pak cizozemci ten stůl jím odejmou, Čechové pozbudou své svobody!“

Za zmínku stojí ještě podivuhodné zmizení Přemyslových volů. Zatímco Kosmas píše, že „z očí zmizeli a nikdy více se neobjevili“, tzv. Dalimil toto téma úplně vynechal a Jiráskovi se asi prosté zmizení zdálo nějak málo, a vyřešil tuto zápletku takto:

Přemysl... pustil voly. Jho jim snímaje, pravil: „Jděte, odkud jste přišli.“ Jen to vyřkl, a již se vznesli a zmizeli oba mžikem. Pod dědinou zanikli ve velké skále, jež se jim otevřela a hned zase zavřela, že nebylo po nich ani stopy.

Motiv otevírající se skály přiřadil Jirásek k pověstem proto, že mu v této souvislosti připadal celkem samozřejmý. Z ostatních příběhů na toto téma můžeme zmínit příběhy o pokladech nebo rytířích ukrytých ve skále. Pozoruhodné je ovšem i to, že volí z té skály předtím také vyšli. Rovněž

motiv jejich náhlého zmizení s tím, že je potom už nikdo nikdy nespatriil, není ojedinělý. Setkáváme se s ním např. v Erbenově básni Zlatý kolovrat, který se rovněž takto ztratil poté, co vykonal, co měl vykonat (upozornit na spáchanou vraždu): „A co ten zlatý kolovrat? – Jakou teď píseň bude hrát? – Jen do třetice zahrát přišel, – pak ho již nikdo neuslyšel, – ani nespatriil.“

Dalším motivem, který se zde prolíná, je předčasné ukončení něčeho, v tomto případě orby, s neblahými následky (období hladu). Napovídá nám to, že celý tento úkon můžeme vnímat i jako rituál, obřad, v tomto případě nedokončený, což je, ve světě magie a kouzel, vždycky špatně.

Ať ale dáme přednost kterékoliv podobě těchto mytických příběhů, musíme si uvědomit, že v životě našich předků hrály nutně větší roli než v těch našich. A s tím vědomím byly také zapsány, aby v těžkých časech posilovaly ty, kteří je četli a vedly je k národní hrdosti. Což není, mimochodem, od věci ani dnes.